

Цитряк В. Я.

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
асистент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права*

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНИХ ОЗНАК УЧАСНИКІВ КОРУПЦІЙНОГО ПІДКУПУ У ПУБЛІЧНІЙ СФЕРІ

Для кримінологічної характеристики підкупу у державному секторі важливе значення має вивчення особи винного, чиї кримінально-правові, соціально-демографічні та морально-психологічні якості виступають причинами його індивідуальної злочинної поведінки. Особа злочинця займає чи не головну роль у механізмі злочинної поведінки, тому і не дивно, що остання є об'єктом кримінологічного дослідження, без якого існування кримінології неможливе. За допомогою вивчення винного вирішується головне завдання кримінології – пояснення злочинності (Антонян Ю. М. Изучение личности преступника. Учебное пособие. – М.: ВНИИ МВД СССР, 1982, с.42).

Хоч у кримінологічній науці немає єдності думок щодо розуміння особи злочинця, проте найчастіше її визначають через сукупність властивостей, певних рис та якостей, систему відносно стійких соціальних та психологічних характеристик, які у поєднанні з певними об'єктивними обставинами обумовлюють вибір нею злочинного варіанту поведінки. Вказана система рис та властивостей зазвичай структурується кримінологами, що дозволяє говорити про структуру особистості злочинця, яку традиційно складають кримінально-правові, соціально-демографічні, морально-психологічні та соціально-рольові характеристики. Особливе місце у структурі особи злочинця займають соціально-демографічні ознаки.

Соціально-демографічні характеристики особи злочинця спираються, у першу чергу, на такі ознаки, як стать, вік, рід занять, приналежність до місцевості проживання (міська чи сільська). Самі по собі ці ознаки притаманні кожній окремій людині, групі людей і всьому суспільству у цілому, проте взяті у статистичному вираженні стосовно осіб, винних у хабарництві, вказують на суттєві зрушення у характеристиці зазначеної категорії осіб, тобто дають важливу кримінологічну інформацію, що має як теоретичне так і прикладне значення.

Оскільки підкуп у сфері державної службової діяльності є обопільною угодою декількох осіб, а саме хабароодержувача – належного суб'єкта та хабародавця, доцільною є розподільна характеристика притаманних їм соціально-демографічних ознак.

Аналіз статистичних даних останніх років, наданих Департаментом інформаційно-аналітичного забезпечення МВС України, та вибіркового аналізу кримінальних справ (усього 115) показує, що переважна більшість осіб, винних у пасивному підкупі, – чоловіки. Співвідношення виявлених осіб-хабарників за статевою ознакою демонструє досить відчутне зрос-

тання протягом 2002-2004 років частки жінок у загальній кількості винних осіб (24,7 % у 2002 році, 25,1 % – у 2003 році та 28 % у 2004 році) та певну її стабілізацію за останні п'ять років. Слід відмітити один принциповий момент: середнє значення винних в активному та пасивному підкупі жінок складає 24 %, що майже у два рази перевищує середнє значення питомої ваги жінок у загальній кількості виявлених осіб за злочини у цілому (13 %).

Такий значний відсоток та збільшення кримінальної активності жінок у відносинах підкупу продажності традиційно пояснюється активним втягненням жінок в процеси адміністративного управління, переважанням жінок у професійному середовищі деяких сфер (освіта, медицина, галузь соціального обслуговування), зростанням ділової активності жінок.

Вивчення вікової категорії осіб, винних у активному та пасивному підкупі, показує, що основний контингент складають особи у віці від 29 років і старше, а меншою кримінальною активністю характеризуються особи від 18 до 29 років. Слід зазначити, що на хабароодержувачів у віці від 18 до 29 років (у загальнокримінальному плані найбільш активна вікова група), припадає шоста частина всіх фактів одержання хабара. Причина даного феномену криється у тому, що особи старшого віку через більший професійний та життєвий досвід куди частіше призначаються на відповідальні посади.

Достатньо високий віковий ценз виявлених у одержанні хабара осіб і займані ними посади свідчать про їх високий рівень освіти. Проведений аналіз показав, що частка осіб із повною та базовою вищою освітою серед осіб, винних у одержанні хабара (77,6 %), у 2,5 разів перевищує аналогічний показник серед осіб, винних у даванні хабара (32,9 %). Даний факт не свідчить про те, що особи, винні у хабарництві, характеризуються високою культурою та високим морально-правовим станом свідомості.

Вивчення кримінальних справ приводить до висновку, що стосовно хабарників не знаходить втілення ідея про сім'ю як стримуючий фактор, а можливо, навпаки, наявність сімейних відносин вимагає у суб'єкта необхідності звернення до додаткових в тому числі і незаконних доходів, направлених на більш гідне її утримання. Дослідження показало, що серед виявлених у хабарництві осіб на момент вчинення злочину і провадження досудового слідства 79 % хабарників перебували у шлюбі і відповідно 21 % у шлюбі не були, хоча деяка частка із них могла перебувати у фактичних шлюбних відносинах.

Досить важливе кримінологічне значення у характеристиці особи хабарника має громадянство і місце її проживання.

Аналіз показує, що за останні десять років серед усіх виявлених у одержанні хабара 99,78 % є громадянами України, що цілком природно й логічно і лише 0,22 % – громадяни іноземних держав, особи без громадянства. А серед усіх виявлених у даванні хабара доля іноземних громадян

та осіб без громадянства буде трохи більшою ніж при одержанні хабара і складає 2,37 %. Громадян України серед виявлених в одержанні хабара, відповідно, 97,67 %.

Із загальної кількості виявлених хабарників невеликий відсоток раніше засуджених осіб (1-1,5 %). Це обумовлено, передусім, що основу виявлених хабарників складають хабароодержувачі. А для цього необхідно займати відповідну посаду, яку раніше засуджені особи займати переважно не можуть. Отож, вивчення характеристик осіб-учасників корупційного підкупу у сфері службової діяльності має принципово важливе значення у світлі вироблення більш дієвих заходів його протидії.

Марчук А. І.

*Національний університет «Одеська юридична академія»
асистент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права*

ВТОРИННА КЛАСИФІКАЦІЯ ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ ЗА КРИТЕРІЄМ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я

Вторинна класифікація засуджених є необхідним елементом системи класифікації, яка продовжує вивчати особистість злочинця у період перебування його в установі виконання покарання, формує однотипні соціальні групи для спільного освоєння засудженими інструментів ресоціалізації та виправлення, спрямована на виявлення засуджених, які за своїми кримінологічними ознаками схильні до вчинення злочинів під час відбування покарання.

На сучасному етапі можна спостерігати відродження концепції «соціального захисту», основи якої було сформульовано ще у XIX столітті представниками антропологічної школи (Ч. Ломброзо, Е. Феррі, Р. Гарофало, Д. Дріль). Ця школа розглядала злочин, як прояв хворобливого, тобто небезпечного стану особи, що в багатьох випадках був зумовлений психічними аномаліями засуджених до позбавлення волі. Внаслідок цього в багатьох країнах на законодавчому рівні прийняті рішення про формування груп засуджених за критерієм психічного здоров'я. Ці групи засуджених осіб, ізольовані від загальної маси і відбувають покарання в так званих «громадських медико-юридичних центрах».

Зазначимо, що міжнародні документи рекомендують відокремлювати осіб, які страждають на розумові хвороби або стан розумового здоров'я яких несумісний з тюремним ув'язненням (Європейські тюремні правила).

Українська пенітенціарна практика свідчить про збільшення засуджених осіб, які мають психічні відхилення та відбувають покарання у кримінально-виконавчих установах: від 3, 8 тис – у 2011 році до 4,3 тис – у 2012. Проаналізувавши діяльність психологічної служби Чорноморської виправної колонії Державної пенітенціарної служби України в Одеській області (№ 74) за грудень 2010 року, вдалося з'ясувати, що 14 % засудже-